

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ: АКТУАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Одна з визначальних умов формування європейської моделі ринкової економіки на засадах громадянського суспільства – це розбудова інституту місцевого самоврядування. Успішний розвиток регіонів на основі самостійності органів місцевої влади є важливою передумовою побудови демократичної держави. У цьому контексті фіскальна складова цих процесів стає однією з найважливіших. Пріоритетне значення у створенні ефективного механізму регіонального розвитку та забезпеченні фінансової стійкості територіально-адміністративних одиниць має удосконалення податкової політики з метою формування стабільної дохідної бази місцевих бюджетів, розмежування повноважень між центром і регіонами, обґрунтування рівня регіональних видатків і преференцій.

Природа фіскальних проблем на загальнодержавному та локальному рівнях полягає в тому, що їх не вдається вирішити раз і назавжди. Вони можуть виникати не тільки у випадку надзвичайних ситуацій, негативного зовнішнього шоку або просто погіршення економічної кон'юнктури. Уповільнення темпів необхідних інституційних і структурних реформ, а також ослаблення фінансової дисципліни дуже швидко призводять до значних фіскальних труднощів. На сьогодні особливо гостро проявилися недоліки фіскальної політики, що стримують економічний і соціальний розвиток України.

Одним із основних елементів регулювання економіки для держави виступає система оподаткування. Однак форми цього регулювання та його ефективність з точки зору впливу податків на вирішення соціально-економічних проблем неможливо визначити без чітко обґрунтованої державної податкової політики, яка включає і регіональну фіскальну політику та в ідеалі має відповідати об'єктивним економічним, соціальним, політичним реаліям, і бути спрямованою на виконання бюджетів усіх рівнів.

Необхідність реформування регіональної фіскальної політики обумовлена нагальною потребою в підвищенні фінансових можливостей органів місцевого самоврядування в Україні, оскільки сьогодні бюджетно-податкова політика фінансового забезпечення розвитку територій вказує на відсутність при її формуванні самостійності територіальних громад. Це негативно впливає на використання податків як джерела власних доходів місцевих бюджетів, послаблює податковий потенціал територій, унеможливорює дієвість використання податкових важелів для соціально-економічного розвитку територій.

З огляду на вищезазначене науково-теоретичні дослідження та практичні розробки, що представлені в монографії **“Регіональна фіскальна політика: теоретичні засади та практичні доміанти реалізації в Україні”**, є актуальними, своєчасними та перспективними. Метою монографічного видання за редакцією д. е. н., професора А. І. Крисоватого є вивчення теоретико-організаційних засад регіональної фіскальної політики як складової фінансово-економічної політики держави; проведення моніторингу податкових ризиків у процесі акумулювання ресурсів на рівні територій; відстеження організаційно-правових підходів визначення податкового потенціалу територій; визначення фіскальної ефективності використання податкових інструментів на рівні адміністративно-територіальних одиниць та використання спеціальних економічних зон та територій пріоритетного розвитку у вітчизняному контексті; окреслення напрямів вдосконалення податкового інструментарію та з'ясування проблемних аспектів використання податкових преференцій у контексті активізації розвитку локальних утворень. Монографія логічно побудована у чотирьох розділах, які системно взаємопов'язані та загалом розкривають поставлену мету дослідження.

У розділі “Концептуальні основи реалізації регіональної фіскальної політики” особливу увагу приділено дослідженню теоретико-правових положень взаємозв’язку та взаємообумовленості оподаткування та регіонального розвитку. Базовими поліструктурними категоріями, навколо яких побудоване методологічне бачення авторів, є “регіональна фіскальна політика”, “фіскальна децентралізація”, “податковий інструментарій”, “податковий потенціал (податкоспроможність) території”. У результаті вивчення теоретичних надбань формування податкової, бюджетної політики на рівні територіальних громад, які широко представлені як вітчизняними, так і зарубіжними вченими, авторами доведена об’єктивна необхідність виділення дефініції “податковий інструментарій”, яка систематизує функціональні прояви категорії “податок”. При цьому наголошується, що податкові інструменти не слід ототожнювати винятково із самими податками, зборами, обов’язковими платежами чи податковими надходженнями, оскільки їм притаманні й інші форми (прояви), що використовуються в процесі податкового регулювання, а саме: податкові преференції, система санкцій, спрощені моделі оподаткування, податкові канікули, форми податкової заборгованості, моделі калькулювання податкового потенціалу та його використання у фінансовому вирівнюванні територіального розвитку (с. 23). В цьому ж розділі також проаналізовано організаційні аспекти розвитку фіскальної децентралізації; охарактеризовано теоретичні аспекти формування податкового потенціалу території як основи використання податкових інструментів; дано теоретичну оцінку методологічним підходам преференційного оподаткування (с. 66–86), акцентовано увагу на фіскальній природі оподаткування майна в контексті формування фінансових ресурсів на локальному рівні (с. 110–126).

У другому розділі “Прагматизм реалізації регіональної фіскальної політики у вітчизняній практиці” охоплено проблематику реалізації регіональної фіскальної політики в Україні. Зокрема, відстежено тенденції формування доходів місцевих бюджетів в Україні, що дало змогу визначити перспективні напрями формування доходів місцевих бюджетів, у тому числі впровадження у фіскальну практику податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки (с. 145). Звернено увагу на формування критеріїв оцінювання ефективності регіональної податкової політики та їх формалізацію за допомогою відповідних індексів (с. 149). Проведено моніторинг податків на майно у системі фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування та проаналізовано практичні доміанти використання спеціальних економічних зон та територій пріоритетного розвитку в Україні. На базі фактологічних та статистичних матеріалів зроблено висновки, що у процесі застосування спеціальних режимів оподаткування як методу залучення інвестицій у депресивні регіони та основні галузі економіки не вдалося досягнути поставлених цілей. Внаслідок концептуальних недоліків та подальших законодавчих змін формат діяльності спеціальних територіальних утворень було суттєво змінено, порівняно з успішними світовими зразками, що і відобразилось на ефективності їх роботи. Автори стверджують, що на сьогодні механізм діяльності СЕЗ та ТПП не передбачає преференцій в оподаткуванні для інвесторів, що вказує на їхню інертність для економіки, а з іншого боку, відновлення пільг для окремих підприємств судовими органами призводить до поширення дискримінації серед суб’єктів господарювання. Тому сумнівною видається доцільність подальшого функціонування зональних утворень у сучасному форматі (с. 192–193).

Третій розділ “Економіко-математичне моделювання фіскальних процесів на локальному рівні” присвячено проблемам кількісного моделювання фіскальних процесів на локальному рівні. Авторами було поставлено завдання отримати максимальні

надходження до місцевого бюджету від адміністрування податку на майно, яке територіально розміщене в місті Тернополі, належить місцевій територіальній громаді. Як обмеження враховано диференційовані ставки податку на майно залежно від кількості кімнат, загальної площі квартир і вартості квадратного метра нерухомості, а також можливість обмеження розміру податку залежно від ставки та кількості кімнат (с. 196–212). Крім цього, увагу сконцентровано на прогностичних ефектах моделювання податкових переваг в Україні, що дало можливість прийти до висновку: збільшення податкових пільг до певної міри зумовлює збільшення податкових надходжень, а отже, трактування податкових пільг винятково як втрат бюджету, на погляд авторів, є питанням дискусійним (с. 229). У розділі з'ясовано вплив режиму оподаткування на інвестиційно-інноваційну діяльність суб'єктів господарювання. Скориставшись моделлю, розробленою М. Кінгом та Д. Фуллертоном, авторами доведено, що очікування неприпустимо високих податкових навантажень на інвестиції та навіть негативних значень реальної норми прибутку після оподаткування на частково неуспішні інвестиції утримують інвесторів від капіталовкладень у ризикові проекти (с. 264–278).

У четвертому розділі "Проблемні аспекти та напрямки вдосконалення регіональної фіскальної політики" авторами розглянуто особливості оптимізації регіональної фіскальної політики в Україні. Акцентовано увагу на формуванні стратегії розвитку регіону в контексті податкової активізації інвестицій, запропоновано інструменти податкового стимулювання. Унікальність цих інструментів полягає у тому, що державні та регіональні владні інституції свідомо надають суб'єктам господарської діяльності додаткові кошти з отриманого ж ними прибутку, якщо зекономлені на оподаткуванні ресурси підуть у сферу інвестиційної діяльності. Таке опосередковане бюджетне фінансування для підприємницьких бізнес-структур більш вигідне, ніж залучені для аналогічних цілей дорогі кредитні кошти (с. 300–305). У розділі також досліджено зарубіжний досвід використання податкових інструментів у контексті регіонального розвитку. На думку авторів, в Україні доцільно використати досвід Польщі у запровадженні прогресивної шкали оподаткування, оскільки це сприяло б інтенсивнішому формуванню та зміцненню середнього класу в суспільстві, а також дало б змогу найманому працівникові – фізичній особі-платникові податку – легально одержувати більші доходи, а його роботодавцеві – зменшити відсоток нелегальних виплат (с. 312).

Визначальною рисою монографії "Регіональна фіскальна політика: теоретичні засади та практичні доміанти реалізації в Україні" за редакцією д. е. н., професора А. І. Крисоватого є її наукова завершеність, системність та змістовність новаторських ідей щодо теоретизації набутих знань та досвіду в площині реалізації регіональної фіскальної політики та окреслення перспективних векторів її реформування.

Загалом теоретичний, методологічний та практичний матеріал монографії може бути використаний як наукове джерело оцінювання сучасного стану функціонування місцевих фінансів, як певна опорна точка для наукової дискусії та подальшого розвитку й удосконалення концептуальних основ регіонального фіскального простору.

Монографічне видання буде корисним для аспірантів, викладачів, наукових працівників, практиків та державних службовців, які цікавляться проблемами функціонування місцевих фінансів та регіонального розвитку.

Доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів,
грошового обігу і кредиту Львівського національного університету
імені Івана Франка

М. І. Крупка